

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE İSTİHDAM YARATMAYAN BÜYÜME SORUNSALI

Savaş Durmuş

Kafkas Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr.
sdurmus_75@hotmail.com

Hülya Akbulut

Kafkas Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrencisi
h.akbulut@mail.ru

Özet

Ekonomide büyüme yaşanırken bu büyümenin istihdam oranlarına hiç yansımaması veya göreceli olarak yansımaması durumu istihdam yaratmayan büyüme olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışmanın amacı; 1980-2016 yılları arasında Türkiye'de büyüme rakamları ile istihdam oranları arasındaki ilişkiyi test etmektir. Çalışmada, değişkenlerin durağanlıkları tek kırılmalı birim kök testi ile test edilmiş ardından değişkenler arasındaki uzun dönem ilişki Bayer ve Hanck (2012) eşbütünleşme analizi yardımıyla incelenmiş, son olarak da Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgular, büyüme oranı ve işsizlik oranı arasında uzun dönemde bir eş bütünleşme ilişkisinin ve nedenselliğin olmadığını göstermektedir. Bu bulgular Türkiye'de istihdam yaratmayan bir büyüme olgusunun var olduğunu destekler niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, İstihdam, Bayer ve Hanck Eşbütünleşme Testi, Toda ve Yamamoto Nedensellik Analizi.

Alan Tanımı: Büyüme, İstihdam, Makroekonomi (İktisat)

TURKISH ECONOMY GROWTH NOT INITIATED GROWTH PROBLEM

Abstract

When economic growth is experienced, this growth is referred to as the growth that does not reflect the employment rates at all, or the growth that does not create employment as a relative reflection. The purpose of this study is; To test the relationship between growth rates and employment rates in Turkey between the years 1980-2016. In the study, the stationarity of the variables were tested with a single breakpoint unit root test followed by a long-term relationship between variables with Bayer and Hanck (2012) cointegration analysis, and Toda and Yamamoto (1995) causality analysis. Findings show that there is no long-term cointegration relationship and causality between growth rate and unemployment rate. These findings support the existence of a growth that does not create employment in Turkey.

Key Words: *Economic Growth, Employment, Bayer and Hanck Cointegration Test, Toda and Yamamoto Causality Analysis.*

JEL Code: O10

1. GİRİŞ

Bir ülke ekonomisinin başarısını gösteren en önemli makro ekonomik unsurlar kuşkusuz büyüme ve istihdamdır. Son derece önemli olan bu iki makro ekonomik değişken, başta gelişmiş ülkeler olmak üzere birçok ülkenin ekonomi politikalarının vazgeçilmez unsurlarını oluşturmaktadır. Bu değişkenleri tanımlamak gerekirse; ekonomik büyüme, kişi başına düşen ürün miktarındaki artış veya toplam milli hâsıladaki artış anlamına gelirken; üretim sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkan istihdam ise dar anlamda, üretimin gerçekleştirilebilmesi amacıyla işgücünün kullanılmasını ifade etmektedir.

İktisatçılar arasında, ekonomik büyümenin gerçekleşmesi durumunda istihdamın da artacağı şeklinde genel bir kanaat hâkim bulunmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, üretilen mal ve hizmetlerdeki artışın beraberinde bunları üretmek için kullanılan işgücünde de artış meydana getirmesi beklenmektedir (Murat & Yılmaz Eser, 2013:94). Fakat son yıllarda bu ifadenin tersi sonuçlar ortaya çıktığı gözlenmiştir. Şöyle ki, bazı ülkelerde ekonomik büyüme yaşanmasına rağmen, işsizlik oranlarında kayda değer bir azalma gerçekleşmemiştir, bu da ekonomik büyüme ile işsizlik oranı arasındaki ilişkinin zayıfladığını göstermektedir. İstihdam yaratmayan büyüme (jobless growth) olarak adlandırılan bu durum iktisatçıların üzerinde önemle durdukları bir konu haline gelmiştir.

2001 krizi sonrasında Türkiye’de, kapanmanın eşiğine ve gelen kapanan firma sayısında bir hayli artış gözlenmiştir. 2001 yılında gayri safi milli hâsıla (GSMH) %9 azalmış ve işsizlik oranı %10 seviyelerine yükselmiştir (Barışık ve Diğerleri, 2010:89). Kriz sonrası uygulanan istikrar politikaları ve yapısal reformlar sayesinde Türkiye ekonomisinde 2002-2008 döneminde sürekli büyüme sağlanmıştır. Ekonomide yaşanan bu büyümeye rağmen işsizlik oranında beklenen azalmanın gerçekleşmeyişi istihdam yaratmayan büyümenin Türkiye ekonomisi için de geçerli olabileceğini gündeme getirmiştir.

Türkiye’de yaşanan ekonomik büyümenin, istihdam artışı sağlayamamasının nedenlerinin başında, sanayi sektöründeki faktör verimlilik artışları gelmektedir. Sanayi sektöründeki faktör verimlilik artışları, Türkiye’deki imalat sanayiinin, yurtdışı ile rekabet edebilirliğini artırmaktadır. Son yıllarda Türkiye’de uygulanan düşük kur politikasıyla, yurtdışından ithal edilen yatırım malları ve ara malları daha ucuz hale gelmiştir. Bu sayede 1990’lı yıllar sonrasında Türkiye’de makine imalatı, beyaz eşya ve otomotiv sektörlerindeki üretim ve ihracat artmıştır. Bununla birlikte bu sektörler sermaye yoğun sektörler olduğundan, bu sektördeki verimlilik artışları, emekten ziyade sermaye yapısından kaynaklanmaktadır (Arı, 2016:59). Ekonomik büyümenin istihdam artışına katkı sağlamamasının bir başka nedeni de, Türkiye’deki işgücü maliyetlerinin yüksek olmasıdır.

Bu çalışmada, 1980-2016 dönemi verileri kullanılarak, Türkiye’de işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı sorgulanmaktadır. Bu amaçla, literatürdeki mevcut eşbütünleşme testlerinin anlamlılık düzeylerini birleştiren ve daha güçlü bir eş-bütünleşme testi olan Bayer ve Hanck (2012) eşbütünleşme testi kullanılmaktadır. Ayrıca, söz konusu değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testi ile araştırılmaktadır. Öncelikle çalışmada seçilmiş literatür örneklerine yer verilmekte daha sonra ise veri seti ve metodolojiden bahsedilmektedir. Çalışma, bulguların ortaya konulması ve sonuç bölümü ile tamamlanmaktadır.

2. SEÇİLMİŞ LİTERATÜR ÖRNEKLERİ

Literatürde büyüme ve istihdam ilişkisini analiz eden birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların ilki, Okun’un 1962’de yaptığı çalışmadır. Okun (1962) çalışmasında; ABD ekonomisinde reel çıktı düzeyi ile işsizlik oranları arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmiş ve daha sonra ortaya konulan sonuçlar literatüre Okun yasası olarak girmiştir. İlerleyen süreçte işsizlik oranı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi farklı yöntemlerle araştıran çalışmaların

sayısı da gittikçe artmıştır. Ancak bu çalışmalardan elde edilen farklı sonuçlar, konu ile ilgili bir fikir birliğine varılamamasına yol açmıştır. Çalışmalarda araştırmacıların kullandığı yöntemlerin, zaman aralığının ve ülke örneklerinin farklı olması da kesin bir sonuca varılamamasına yol açmaktadır.

Ekonomik büyüme ve istihdam ilişkisini analiz eden çalışmalardan örneğin Yılmaz (2005) , 1978-2004 dönemi verilerini kullanarak Granger ve Hsiao nedensellik testlerini uygulamıştır. Çalışma sonucunda, işsizlik oranından büyüme oranına doğru tek yönlü bir nedensellik gözlemlenirken, büyüme oranından işsizlik oranına doğru bir nedensellik ilişkisine ise rastlanmamıştır. Dolayısıyla, Türkiye ekonomisinde büyüme oranı ile işsizlik oranı arasında karşılıklı bir nedensellik ilişkisinin olmadığı görülmüştür. Granger nedensellik testini tercih eden bir başka çalışma da Kızılgöl (2006) 'ün çalışmasıdır. Kızılgöl (2006) çalışmasında, sadece işsizlik oranından büyüme oranına doğru bir nedensellik ilişkisinin var olduğunu tespit etmiştir. Yine Granger nedensellik analizinin kullanıldığı diğer çalışma olan Takım (2010) 'ın çalışmasında da, işsizlik ve büyüme arasında 1975-2008 döneminde bir nedensellik olup olmadığını incelenmiştir. Sonuç olarak da işsizlik ve büyüme arasında bir nedensellik bulunmadığı tespit edilmiştir.

Korkmaz & Yılğör (2010) de yapmış oldukları çalışmada, 2001 sonrası Türkiye ekonomisinde büyüme ve istihdam oranları arasındaki ilişkiyi nedensellik analizi yardımıyla incelemiştir. Sonuç olarak, bahsedilen dönem için bir nedensellik ilişkisine rastlanılmadığı görülmüştür.

Barışık ve Diğerleri (2010) ise istihdam ve büyüme arasındaki asimetric ilişkiyi incelemiştir. 1988-2008 dönemi verilerinin kullanıldığı çalışmada, ekonominin genişleme dönemlerinde hâsıla ile işsizlik arasında anlamlı bir ilişki gözlenmezken, daralma dönemlerinde teoride beklenildiği gibi fiili hâsılanın, potansiyel hâsılanın üzerine çıktığını tespit edilmiştir.

Türkiye'de istihdam ve büyüme arasındaki aynı negatif yönlü ilişkiye, farklı yöntemlerle ele alınan Ceylan ve Sahin (2010), Muratoğlu (2011), Özdemir & Yıldırım (2013)'ın yapmış oldukları çalışmalarda da rastlanmıştır. Ceylan ve Sahin (2010), 1950-2007 dönemini TAR ve M-TAR yöntemlerini kullanarak analiz etmişlerdir. Çalışma sonucunda, reel çıktının daralma döneminde işsizliği artırma etkisi ile genişleme döneminde işsizliği azaltma etkisinin aynı olmadığı sonucuna ulaşılmış bu da, işsizlik ile reel gayri safi yurtiçi hâsıla arasında asimetric bir ilişkinin var olduğunu desteklemektedir. Muratoğlu (2011) ise, Türkiye'de GSYİH ve istihdam oranları arasındaki ilişkiyi 2000-2011 yılları

çeyrek dönem verilerini kullanarak incelemiştir. Bu çalışmada eşbütünleşme ve Granger nedensellik testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda GSYİH ve istihdam oranı serilerinin uzun dönemli ilişkiye sahip olmadıkları ve nedensellik taşımadıkları tespit edilmiştir. İşsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki asimetric ilişkiyi inceleyen Özdemir ve Yıldırım (2013) da yapmış oldukları çalışmada 2005-2013 dönemi aylık verilerini kullanarak, öz çıkarımlı dalgacık Granger nedensellik testi uygulamışlardır. Bu çalışma sonucunda elde edilen bulgular, istihdam ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemde bir nedensellik ilişkisinin olmadığını göstermektedir.

Türkiye'de istihdam ve büyüme arasındaki ilişkiyi 1988-2011 yılları için analiz eden Altuntepe & Güner (2013) de, çalışma sonucunda büyüme ve istihdam arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit etmişlerdir ayrıca büyüme ve istihdamın durumunu sektörel olarak ortaya koymuşlardır.

Yine Granger nedensellik testini kullanarak, 1980-2014 dönemi için Türkiye'de meydana gelen büyüme rakamları ile istihdam oranları arasındaki ilişkiyi ile test eden çalışmalardan Timur ve Doğan (2015) 'nın çalışmasına göre, her iki değişken için de nedensellik ilişkisi reddedilmiştir. Bu anlamda büyüme oranının istihdamı artırdığı ya da istihdam oranının büyüme oranını artırdığı sonucuna ulaşamamıştır.

Yakın zamanda, Arı (2016)'da Türkiye için Bayer ve Hanck (2012) eşbütünleşme testini kullanarak 1980-2014 dönemini analiz etmiştir. İlâveten, büyüme oranı ve işsizlik oranı arasındaki nedensellik ilişkisinin varlığını test etmek için Hacker ve Hatemi-J (2006) testini kullanmıştır. Çalışma sonunda, büyüme oranı ve işsizlik oranı arasında uzun dönemde bir eşbütünleşme ilişkisinin ve nedenselliğin olmadığını göstermiştir.

3. VERİ SETİ VE METODOLOJİ

Çalışmada kullanılan işsizlik (UNEMP) oranları TÜİK ve GSYİH verileri ise Türkiye Merkez Bankası elektronik veri dağıtım sistemi (EVDS) (<http://evds.tcmb.gov.tr/>) veri tabanından alınmış olup, logaritması alınmıştır. Analiz dönemi ise 1980- 2016 yıllarıdır.

Eş-bütünleşme analizinin yapılabilmesi için değişkenlerin I(1) de durağan olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda öncelikle değişkenlerin durağanlıkları tek kırılmalı birim kök testi ile analiz edilmiş ardından ise değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisi ve nedensellik ilişkisi incelenmiştir. Nedensellik analiz olarak

Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik analizi kullanılmıştır. Bu testin yapılabilmesi için değişkenlerin durağan olmasına ve değişkenler arasında eş-bütünleşme ilişkisinin olmasına gerek yoktur. Bu nedenle bu çalışmada Toda ve Yamamoto (1995) analizi kullanılmıştır.

Bayer ve Hanck (2012), literatürde yer alan eş-bütünleşme analizlerinin birbirinden farklı sonuçlar vermesinden hareketle, Engle ve Granger(1987), Johansen (1991), Boswijk (1994) ile Banerjee ve diğ.(1998) eş-bütünleşme analizlerini bir arada değerlendiren yeni bir test geliştirmiştir. Söz konusu testlerin olasılık değerlerini (anlamlılık düzeylerini) birleştiren ve daha güçlü bir eş-bütünleşme testine ulaşan Bayer ve Hanck (2012) eş-bütünleşme testinde bireysel olasılık değerlerini, Fisher (1932)'in aşağıdaki formülü ile birleştirilmiştir (Govindaraju ve Tang, 2013:315).

$$EG - JOH = -2[\ln(P_{EG}) + \ln(P_{JOH})] \quad (1)$$

$$EG - JOH - BO - BDM = -2[\ln(P_{EG}) + \ln(P_{JOH}) + \ln(P_{BO}) + \ln(P_{BDM})] \quad (2)$$

Yukarıdaki eşitlikte yer alan P_{EG} , P_{JOH} , P_{BO} ve P_{DBM} , Engle ve Granger (1987), Johansen (1991), Boswijk (1994) ile Banerjee ve diğ. (1998) eş-bütünleşme testlerinin olasılık değerlerini göstermektedir. Test istatistiğinin, Bayer ve Hanck (2012) tarafından hesaplanan kritik değerlerden büyük olması durumunda temel hipotez reddedilmektedir. Temel hipotez eş-bütünleşme ilişkisinin olmadığı şeklindedir.

4. BULGULAR

Tablo 4.1. Tek Kırılmalı Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	Sabitli I(0)	Kırılma Tarihi	Sabitli(1)	Kırılma Tarihi
GSYİH	-2.223	2002	-6.575***	2001
UNEMP	5.21***	2000	-6.195***	2009

Not: ***, Değişkenlerin %1 önem düzeyinde durağan olduğunu ifade etmektedir.

Tek kırılmalı birim kök analizi sonucunda her iki değişkeninde I(1) durağan oldukları görülmektedir. Bu bağlamda eş-bütünleşme analizinin yapılmasına engel

teşkil eden bir sorun yoktur. Diğer yandan kırılma tarihlerine bakıldığında Türkiye ekonomisi için anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2. Bayer And Hanck (2012) Eş-Bütünleşme Sonuçları

	Test İstatistiği	Olasılık	Eş-Bütünleşme
Engle-Granger	-1.3402	0.8163	Yok
Johansen	8.0317	0.4460	Yok
Banerjee	-1.3667	0.1978	Yok
Boswijk	2.0298	0.8142	Yok
		%10 Kritik Değer	
Engle-Granger / Johansen	2.020	8.678	Yok
Engle-Granger / Johansen/Banerjee/Boswijk	3.151	16.964	Yok

Yapılan Bayer and Hanck (2012) analizinde GSYİH ve işsizlik oranları arasında uzun dönemi ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.

4.3. Toda And Yamamoto (1995) Nedensellik Sonuçları

	Chi-sq	Olasılık
unemp → GSYİH	14.77	0.140
GSYİH → unemp	6.99	0.725

Son olarak ise işsizlik ve GSYİH değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkisi incelenmiş ve değişkenler arasında herhangi bir nedenselliğin olmadığı tespit edilmiştir.

5. SONUÇ

Bu çalışmanın amacı Türkiye için istihdam yaratmayan büyüme sorunsalının geçerliğinin test edilmesidir. Bu amaçla 1980-2016 dönemi verileri kullanılmıştır. Bu amaçla öncelikle serilerin durağanlığı tek kırılmalı birim kök testi ile incelenmiş, ardından değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisi incelenmiş son olarak ise nedensellik analizi yapılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda, Türkiye istihdamda meydana gelen artış veya azalışların GSYİH ı artırmamakta ya da azaltmamaktadır. Aynı şekilde, GSYİH ta ki artışlar istihdamı yükseltmemekte ve GSYİH ta ki düşüşler de işsizliği artırmamaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de özellikle 2001 krizi sonrasında başlayan yüksek ve istikrarlı büyümeyle birlikte işsizlik oranının da yüksek seyretmesinin; GSYİH ve işsizlik değişkenlerinin birbiriyle ilişkisiz olmasına işaret ederek istihdam yaratmayan büyümenin geçerliliğiyle açıklamaktadır. Diğer yandan GSYİH ın işsizliğin nedeni olmaması ve uzun dönemde söz konusu değişkenlerin ilişkisiz olması, işsizliğin azalmasında etkili olan faktörler arasında GSYİH’ in olamayacağına işaret etmektedir.

KAYNAKLAR

Altuntepe, Nihat & Tuğba Güner., " Türkiye'de İstihdam-Büyüme İlişkisinin Analizi (1988-2011) " Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi. 5:1, 2013, 73-84.

Arı, Ayşe. "Türkiye'deki Ekonomik Büyüme ve İşsizlik İlişkisinin Analizi: Yeni Bir Eşbütünleşme Testi" Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi. 4:2, 2016, 57-67.

Banerjee, Anindya & Juan Dolado & Ricardo Mestre. "Error-correction mechanism tests for cointegration in a single-equation framework", Journal of time series analysis. 19:3, 1998, 267-283.

Barışık, Salih ve Diğerleri. "Türkiye'de Okun Yasası, Asimetri İlişkisi ve İstihdam Yaratmayan Büyüme: Markov-Switching Yaklaşımı", Maliye Dergisi. 159, 2010, 88-102.

Bayer, Christian & Christoph Hanck. "Combining non-cointegration tests", Journal of Time Series Analysis. 34:1, 2012, 83-95.

Boswijk, H. Peter. "Efficient inference on cointegration parameters in structural error correction models", Journal of Econometrics. 69:1, 1995, 133-158.

Ceylan, Servet & Burcu Yılmaz Şahin. “İşsizlik ve Ekonomik Büyüme İlişkisinde Asimetri”, Doğu Üniversitesi Dergisi. 11, 2010, 157-165.

Engle, Robert F. & Clive WJ Granger. "Co-integration and error correction: representation, estimation, and testing", *Econometrica: Journal Of The Econometric Society*. 1987, 251-276.

Fisher, Irvin⁹. Booms and Depressions: Some First Principles, New York: Adelphi Company. 1932.

Govindaraju, VGR Chandran & Chor Foon Tang. "The dynamic links between CO₂ emissions, economic growth and coal consumption in China and India", *Applied Energy*. 104, 2013, 310-318.

Johansen, Søren. "Estimation and hypothesis testing of cointegration vectors in Gaussian vector autoregressive models", *Econometrica: Journal of the Econometric Society*. 1991, 1551-1580.

Kızılgöl, Özlem. “Türkiye’de Büyüme Oranı ile İşsizlik Arasındaki İlişkisi”, *Akademik Fener Dergisi*. 6, 2006, 54-69.

Korkmaz, Suna & Metehan Yilgör, "2001 Krizinden Sonra Türkiye’de Büyüme ve İstihdam Arasındaki İlişki ", *Akademik Fener*. 14, 2010, 169-176.

Muratoğlu, Yusuf. “Büyüme ve İstihdam Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği”, *International Conference on Eurasian Economies*. 2011, 167-173.

Okun, A. M. “Potential GNP: Its Measurement and Significance”, *American Statistical Association, Proceedings of the Business and Economics Statistics Section*. 1962, 98–104.

Özdemir, Bilge Kağan & Selim Yıldırım. “Türkiye’de Ekonomik Büyüme Ve İstihdam Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Analizi: Özçıkırmalı Dalgacık Yaklaşımı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 38, 2013, 97-116.

Takım, Abdullah. “Türkiye’de Büyüme ve İşsizlik Arasındaki İlişki Granger Nedensellik Analizi”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2:14, 2010, http://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG_/27/315-324.pdf, [İndirme Tarihi: 24.04.2017]

Timur, Mustafa Caner & Zehra Doğan Çalışkan. “İstihdam Yaratmayan Büyüme: Türkiye Analizi”, *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 2, 2015, 231-247.

Toda, Hiro Y. & Taku Yamamoto. "*Statistical inference in vector autoregressions with possibly integrated processes.*" *Journal of econometrics.* 66:1, 1995, 225-250.

Yılmaz Göktaş, Özlem. "*Türkiye Ekonomisinde Büyüme ile İşsizlik Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi*", *Ekonometri ve İstatistik e-Dergisi.* 2, 2005, 63-76.